

Merve Aksoy

Uluslararası Hukukta Irak İşgali ve Batı'yı Yargılamak

ULUSLARARASI HUKUK

ANALİZ 15

EHİM 2015

INSAMER

İNSANI VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Analiz 15

Uluslararası Hukuk
Ekim 2016

Uluslararası Hukukta Irak İşgali ve Batı'yı Yargılamak

©İNSAMER 2016

Bu yayının bütün hakları
İNSAMER İnsani ve Sosyal
Araştırmalar Merkezi'ne aittir.
İNSAMER'in izni olmaksızın
yayının metni herhangi
bir formda yayımlanamaz,
kopyalanamaz, çoğaltılamaz
ve dağıtımını yapılamaz. Kaynak
gösterilerek alıntı yapılabilir.

Hazırlayan:
Merve Aksoy

Genel Yayın Yönetmeni:
Dr. Ahmet Emin Dağ

Editör:
Ümmühan Özkan

Web Editörü:
Mervenur Lüleci Karadere

İÇİNDEKİLER

Giriş 01

ABD'nin Uluslararası
Hukuk ve İnsan Hakları
İhlalleri 05

Uluslararası İnsancıl
Hukuk İhlalleri 07

Chilcot Raporu ve İhlal
İtirafı 12

Sonuç 14

Sonnotlar 17

Giriş

Yanlış yöne saptığını anladığında insan gerçekten hızını ikiye mi katlar? Amerika Birleşik Devletleri'nin Mart 2003'te başlattığı Irak işgalinin 22. ayında, bölgeye asker sevkini arttırarak varlığını sürdürmesi tam olarak buydu. Uluslararası hukukta hiçbir meşruluğu olmayan Irak'ın işgali, 1 milyondan fazla Iraklı sivilin ölmesine, Irak halkının büyük bir kısmının mülteci konumuna düşmesine ve ülkenin altyapısının geri döndürülemez şekilde tahrip edilmesine neden olmuştur. Ülkeyi kitle imha silahlarından arındırma iddiası ile işgale başlayan

ABD, rızadan yoksun ve güce dayalı Irak müdahalesinde izlediği politika ve uyguladığı işkencelerle uluslararası hukuku, uluslararası savaş hukukunu (uluslararası insancıl hukuk) ve insan haklarını ağır şekilde ihlal etmiştir.

ABD'nin Irak'a karşı diğer bahanesi ise Saddam Hüseyin rejiminin el-Kaide ile doğrudan bir ilişkisi olduğu tezidir. İstikrar ve demokrasi getirme retoriği ile Irak işgaline başlayan ABD'nin uluslararası hukukta bağımsız ve egemen eşit olarak kabul edilen devletlere yönelik yaptığı müdahalelere ve işgallere baktığımızda, 50 yıl süren Filipinler işgali, uzun süreli Haiti (1915-1934) ve Dominik Cumhuriyeti (1916-1924) işgalleri yahut Güney Asya ve Karayipler'de eksik etmediği askerî müdahalelerin hangisi, ilgili bölgeye demokrasi getirmiştir?¹ Irak'a yönelik işgal, demokrasi ve istikrar bir yana ülkeye kaos, şiddet ve ölümden başka hiçbir şey getirmemiştir. Hiç şüphesiz,

savaşta en büyük bedeli Irak halkı ödemiş ve ABD işgali himayesinde ortaya çıkan DAES ve Şii militarizminin kanlı hesaplaşması ile halen ödemeye devam etmektedir.

Bu çalışmada, sınır kavramından yola çıkılarak Ortadoğu'nun etnik olarak en karmaşık bölgesine/ülkesine yönelik işgal ve müdahalenin -uluslararası hukuk ve uluslararası insancıl hukuk temel alınarak- yol açtığı hak ihlalleri üzerinde durulacaktır.

Bağımsızlığını kazandığı günden bu yana sürekli müdahalelere maruz kalan Irak, 1980 yılıyla birlikte âdeta ABD'nin güdümüne girmiştir. 11 Eylül 2001 sonrasında *teröre karşı savaş* adı altında uluslararası bir kampanya başlatan ABD, 2003 yılında Irak'ı işgal ederek ülkede halen daha devam eden bir istikrarsızlığın temellerini atmıştır. ABD, gerçekleştirdiği işgale gerekçe olarak Saddam yönetiminin kimyasal silah ürettiğini ve el-Kaide'ye destek verdiğini ileri sürmüştür. Irak'ın gerek 1980'lerin sonunda Kürt azınlığa gerekse de daha önceleri savaş sırasında İran'a karşı kimyasal silah kullanması, Kuveyt'e saldırısı esnasında ve sonrasında kendisine yönelik geliştirilen ABD politikasında güçlü gerekçeler olarak ortaya konmuştur.²

Dolayısıyla ABD'nin Irak'a müdahalesi, 2003 yılındaki işgale başlamayıp Irak'ın Kuveyt'i işgaline kadar dayanmaktadır. BM Güvenlik Konseyi tarafından -ABD dış politikası güdümünde- Irak'a, Kuveyt'i işgal etmesinden dört gün sonra, 6

Ağustos 1990'da yürürlüğe konan yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. Bu yaptırımlar Körfez Savaşı boyunca sürmüş ve 22 Mayıs 2003 tarihinde, ülke işgal edilip Saddam Hüseyin rejimi devrildikten sonra yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak bu tarihe kadar ambargolar nedeniyle Irak sosyoekonomik bir çöküşün eşğine gelmiştir. 12 yıldan fazla süren geniş kapsamlı yaptırımlar ülke ekonomisini çökertmiş, sağlık altyapısı bozulmuş ve bu dönemde bebek ölüm oranları en yüksek rakamlara ulaşmıştır. Ülkenin tamamına sınırlı olarak elektrik verilebilmiş, ABD'nin engellemeleri ve sözde "ikili kullanıma açık" maddelerin (askerî amaçlarla kullanılma ihtimali olan malların) satışı konusunda BM Yardım Komitesi'ndeki veto hakkını kullanması sebebiyle hastanelerde ve diğer belli başlı kurumlarda en hayati araç-gereçler dahi temin edilemez olmuştur.³

11 Eylül'ün uluslararası sistemde yarattığı şok etkisi ile iktidarda bulunan Neo-conlar, ABD dış politikasında köklü bir değişikliğe giderek müdahalede bulunmak istedikleri yerlere "ön alıcı müdahale" taktiği uygulanacağını tüm dünyaya duyurmuştu. Irak'ın işgali, bunun en kanlı ve somut örneğidir. 2001'deki Afganistan işgali ardından 2003 yılında da Irak aynı gerekçeyle işgal edilmiştir.⁴

Uluslararası hukukta hiçbir meşruluğu olmayan bu işgalin en çelişkili yönü ise Saddam Hüseyin yönetimi altındaki Irak'ın ABD'nin güvenliğine hiçbir zaman doğrudan bir tehdit oluşturmamış olmasıdır.

Literatürde *önleyici meşru müdafaa hakkı* olarak geçen ve "tehlikeyi tehdit haline gelmeden önleme" "*pre-emptive self defense*" manasına gelen bu kavram, BM Anlaşması 2/4 Maddesi'nde yer alan "kuvvet kullanma yasağı" ile çelişir niteliktedir. Fakat bir grup yazar, öngörülen önleyici meşru müdafaa hakkının uluslararası hukuka uygun olduğunu iddia etmektedir. Bu görüşü savunan yazarlardan Abraham D. Sofaer, *önleyici/pre-emptive* vuruşun, kuvvet kullanma dışındaki alternatif barışçıl yollar tükendikten sonra, doğrudan veya dolaylı yollarla kitle imha silahlarını kullanma potansiyeline sahip devletlere karşı kullanılabileceğini ve bunun "doğal" olan meşru müdafaa hakkının bir parçası olarak kabul edilmesi gerektiğini iddia etmektedir.⁵ Önerdiği standartları Irak olayına uygulayan Sofaer, Saddam Hüseyin rejiminin kitle imha silahlarına sahip olduğuna ve kendi halkına karşı kimyasal silahlar kullandığına; rejimin ayrıca geçmişte Ebu Nidal ve Ebu Abbas gibi teröristleri desteklemiş olduğuna işaret etmektedir. Bütün bunlardan sonra Sofaer, Irak'a yönelik BM Güvenlik Konseyi tarafından konan ekonomik yaptırımlar sonucu, kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen tedbirlerin de tüketilmiş olduğunu

iddia etmekte ve Irak'a karşı önleyici meşru müdafaa hakkının kullanılmış olmasının hukuka uygun olduğunu savunmaktadır.⁶

Yaygın olan ve uluslararası arena da geniş kabul gören diğer görüşe göre, önleyici meşru müdafaa doktrini, BM Anlaşması'nın 2/4 Maddesi'nde geçen kuvvet kullanma yasağının uluslararası hukukta ciddi ihlali dir. Fiilî bir silahlı saldırının yokluğunda BM Güvenlik Konseyi'nin ilgili bölgeye karşı "barış ve güvenliği temin etmek amacıyla" devletlere silahlı güç kullanma yetkisi vermesi, "kuvvet kullanma yasağının" açık şekilde ihlali niteliğindedir. Bu kuralın Irak özeline uygulanması ise tamamen keyfî ve zorlama birtakım unsurları içermektedir. Irak'ın kimyasal silah

bulundurduğu yönündeki bütün iddialar Uluslararası Atom Enerji Ajansı'nın yaptığı denetimler sonucunda geçersiz kalmış, ABD'nin her türlü girişimine rağmen Saddam yönetiminin kimyasal silahlara sahip olduğu ispatlanamamıştır. 1980'li yıllarda kullandığı kimyasal silahların kaynağı ise bizzat ABD adresini göstermektedir. Zira İran ile süren savaşın en sıkıntılı dönemlerinde, Irak'ın arkasında duran ABD, Saddam hükümetinin bu tür silahlar temin edip kullanmasına göz yummuştur. İşgalin diğer gerekçesi olan; Saddam yönetiminin el-Kaide'ye destek verdiği ve 11 Eylül 2001'de ABD'ye yönelik saldırılarda rolü olduğu iddiaları ise ne Amerikan mahkemeleri ne de uluslararası mahkemelerde ispatlanmıştır.

Amerikan siyasetçilerinin işgal için kullandıkları gerekçelerin 2003 yılından sonraki dönemde yalan olduğu da açıkça ortaya çıkmıştır.

Tüm bunların ötesinde ABD, rızadan yoksun ve güce dayalı Irak

müdahalesinde izlediği politika ve uyguladığı işkencelerle uluslararası hukuku, uluslararası savaş hukukunu (uluslararası insancıl hukuk) ve insan haklarını ağır şekilde ihlal etmiştir.

ABD'nin Uluslararası Hukuk ve İnsan Hakları İhlalleri

ABD'nin Irak'ı işgali -uluslararası hukukun birçok alanını ihlal etmekle birlikte- esasen en temel anlaşma olan ve

2. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası sistemi belirli bir düzlem çerçevesine sokan BM Anlaşması'nı ağır şekilde ihlal eder niteliktedir. Öncelikli olarak BM Anlaşması 2/4 Maddesi'nde iki istisna dışında devletlerin kuvvet kullanmaları yasaklanmıştır. Bu istisnalardan ilki 51. Madde'de yer alan "meşru müdafaa hakkı"dır. Diğeri ise uluslararası barış ve güvenliğin bozulduğu durumlarda BM Güvenlik Konseyi kararı ile sorunlu bölgeye *son çare* olarak belirli kurallar

çerçevesinde müdahale edilmesidir. Bu iki durum istisna olarak belirtildikten sonra, meşru kuvvet kullanımının hangi koşullarda ve hangi yöntem dâhilinde olacağı ayrıntılı şekilde açıklanmıştır. Irak'ın ABD'ye doğrudan bir saldırıda bulunmadığı gerçeği göz önüne alındığında ABD'nin Irak'a yönelik bir meşru müdafaa hakkının söz

konusu olmadığı da açıkça görülmektedir. Hatta ilk saldırıyı ABD düzenlediği için Irak'ın kendini meşru müdafaa ile savunması, uluslararası hukuk açısından hiçbir sorun teşkil etmemektedir. Diğer istisnayı oluşturan, uluslararası barış ve güvenliğin tehdit edildiği durumlarda BM Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlar yapılan müdahale kapsamında değerlendirildiğinde de ABD'nin Irak'ı işgali yine bu kuralın dışında kalmaktadır; zira Irak'a müdahaleye yönelik Güvenlik Konseyi'nden herhangi bir karar çıkmamıştır. Bu iki durum altında ABD kendi öznel gerekçelerine dayalı olarak Irak'a karşı uluslararası toplumun rızasını almadan, meşru olmayan şekilde güç kullanmış ve BM ilkelerinin en önemlilerinden biri olan kuvvet kullanma yasasını açık şekilde ihlal etmiştir.

Kaldı ki Irak'ın elinde nükleer bir silah olduğu doğru kabul edilse dahi uluslararası hukukta, nükleer silahların tehdidi ya da kullanılmasını yasaklayan evrensel bir yasak olmadığı gibi; nükleer silahların tehdidi ya da kullanılmasına izin veren de herhangi bir uluslararası hukuk kuralı bulunmamaktadır. Uluslararası Adalet Divanı

bu durumu "hukuk boşluğu/non liquet" olarak değerlendirmektedir.⁷ Uluslararası Adalet Divanı'nın bu değerlendirmesine rağmen, uluslararası örfi hukuk altında, devletler için yalnızca nükleer ve benzeri silahlara sahip olmak hukuka aykırı değildir. Kaldı ki, suç olsa idi bugün başta ABD olmak üzere bütün Batılı ülkelerin yargılanması gerekirdi. Bu çerçevede bu tür silahların kullanılması ya da tehdidi olmaksızın yalnızca bu tür silahlara sahip olmanın bir "silahlı saldırı" sayılması mümkün değildir.⁸

11 Eylül terör eylemlerinin yarattığı güvensizlik ortamını fırsat bilerek Şubat 2002'de teröre karşı savaş başlattığını ilan eden ABD, eylem ve müdahalelerinde Cenevre Sözleşmelerinin uygulanmayacağını açıklamıştır.⁹ Cenevre Sözleşmeleri, uluslararası hukukta insan hakları üzerine yapılmış ve 1949 yılında imzalanmış önemli sözleşmelerdir. Bunlar, uluslararası olan veya olmayan çatışma durumlarında, silahlı güçler ve örgütler tarafından uyulması beklenen standartları belirlemektedir.¹⁰ Silahlı çatışma hukuku veya harp hukuku olarak da bilinen uluslararası insancıl hukukun temel kaynağı olan bu sözleşmeler şu şekildedir:

➤ **Birinci Cenevre Sözleşmesi:**

Harp halindeki silahlı kuvvetlerin hasta ve yaralılarının vaziyetlerinin ıslahına ilişkin ilk sözleşme

➤ **İkinci Cenevre Sözleşmesi:**

Silahlı kuvvetlerin denizdeki hasta, yaralı ve kazazedelerin vaziyetlerinin ıslahına ilişkin sözleşme

➤ **Üçüncü Cenevre Sözleşmesi:**

Harp esirlerine yapılacak muameleyle ilişkin sözleşme

➤ **Dördüncü Cenevre Sözleşmesi:**

Harp zamanında sivillerin korunmasına ilişkin sözleşme

Bir silahlı çatışma sırasında insancıl hukuk kurallarının uygulanması sorunu, kuvvet kullanılmasının BM Anlaşması'na uygunluğu sorunundan tamamen bağımsızdır. Yani bir

11 Eylül terör eylemlerinin yarattığı güvensizlik ortamını fırsat bilerek Şubat 2002'de teröre karşı savaş başlattığını ilan eden ABD, eylem ve müdahalelerinde Cenevre Sözleşmelerinin uygulanmayacağını açıklamıştır.

savaş tamamen hukuksuz bir şekilde başlamış olabilir ancak taraflar yine de savaş sırasındaki kurallara uymak durumundadır. Nitekim uluslararası hukukta, kuvvet kullanma hakkı (*jus ad bellum*) ile kuvvete başvurulduğunda uyulması gereken çatışma kuralları (*jus in bello*) arasında bir ayrım yapılmaktadır. Buna göre silahlı çatışma hukuku kurallarının uygulanmasının,

bu hakka sahip olunup olmadığı sorunundan tamamen bağımsız olduğu kabul edilmektedir.¹¹ Buradan hareketle, savaş hukuku incelenirken kuvvet kullanılmasının hukuka uygun olup olmadığı hususu ile silahlı kuvvet kullanılması sırasında seçilen hedef, araç ve yöntemlerin hukuka uygunluğu hususunun birbirinden ayrı düşünülmesi gerekmektedir.¹²

Uluslararası İnsancıl Hukuk İhlalleri

Amerikan işgali sırasında ve sonrasında 1,2 milyon Iraklı öldürülmüştür. 80 aydan fazla süren işgal; 2,2 milyon Iraklının ülke içinde yerinden edilmesine, 2,7 milyonunun da ülke dışına mülteci olmasına, 2.615 profesör, bilim adamı ve doktor ile 341 medya çalışanının canice öldürülmesine neden olmuştur. Amerikan işgali sırasında Irak hükümeti 13 milyar dolar

kaybetmiştir. Irak'ın tahrip edilen altyapısının onarılması için 400 milyar, başka kaynaklara göre ise 1 trilyon dolardan fazla miktara ihtiyaç duyulmaktadır. Irak'ta işsizlik aylara bağlı olarak %25 ile 70 arasında gidip gelmektedir. Her ay ortalama iki düzine araca yerleştirilen bombalar patlatılmaktadır. Ülkede ayrıca her yıl ortalama 1.000 kişi koleradan ölmektedir.¹³

UNHCR (BM Mülteciler Yüksek Komiserliği), 2007 yılında Iraklı mültecilerle savaş dair travma seviyesini ölçen bir anket yapmıştır. Mula-

kat yapılan mültecilerin %77'si Amerikan ordusunun hava saldırılarına ve roket atışlarına şahit olduklarını belirtmiştir. Bu kişilerin %80'i Amerikan askerleri tarafından sivillerin açık hedef olarak vurulduğunu anlatmıştır; %68'i askerler tarafından hiçbir gerekçe gösterilmeden sorguladıklarını, taciz edildiklerini ve ölümle tehdit edildiklerini belirtirken %16'sı ise işkence gördüğünü açıklamıştır.¹⁴ Amerikan işgali sırasında Irak'ta bulunan ve daha sonra İsviçre'ye giden bir Iraklının şu cümleleri Amerikan işgali ile gelen yıkımı gözler önüne sermektedir:

“Saddam yönetimi altındayken en azından bir düzen vardı. Fakat şu an öyle değil. Her yere kaos hâkim, her şey yakılıp yıkılıyor ve hiçbir şey çalışmıyor. Ne zaman Irak'tan akrabalarımı konuşsam bunları duyuyorum. Olan durum bu.”

Amerikan ve İngiliz ordusunun Irak'ta yaptığı katliamlar ve ağır

insan hakları ihlalleri neticesinde ölenlerin sayısı *Iraq Body Count* tarafından 2003'ten başlayarak düzenli olarak kayıt altına alınmaya çalışılmıştır. İşgalin başladığı yıl olan 2003'te ilk beş ayda sadece Bağdat'ta Amerikan ordusu tarafından öldürülenlerin sayısı 2.846 olarak sayılmıştır.¹⁵ İşgalin başladığı ilk yılda diğer endişe verici artış ise silahla öldürülenlerde görülmüştür. İşgal öncesi dönemde silahla öldürülme oranı %10 iken bu oran ABD askerlerinin düzenlediği saldırılarla %60'a çıkmıştır. Birçok görgü tanığına göre bu ölümlerin sebebi Amerikan askerlerinin rastgele açtıkları ateştir. 2003 yılında öldürülen sivil sayısının 10.000'in üzerinde olduğu kaydedilmiştir.

ABD ve İngiltere'nin de imzalayıp onayladığı Cenevre Sözleşmeleri, işgal güçleri denetimindeki bir bölgede, çıkan çatışmadan sivil nüfusun korunmasını ve kamu düzeninin temin edilmesi gerektiğini öngören anlaşmalardır. Irak'ın Amerikan ve İngiliz işgali altında olduğunu *de facto* olarak tanıyan BM 1483 no. lu çözüm taslağı, Irak işgali sırasında sivillerin korunmasına yönelik görevleri sıralamış ve Irak'ın ekonomik altyapısının yeniden inşa edilmesi gerektiğini, sivil halka temel gıdaların temin edilmesi ve çatışmalardan korunmalarının sağlanması gerektiğini belirtmiştir.¹⁶ Fakat ABD ve İngiltere, taslakta belirtilenleri yerine getirmekte başarısız olmuş ve Cenevre Sözleşmelerini hiçe sayarak sivil halk üzerindeki kısımlarını arttırarak devam ettirmişlerdir.

Özellikle ABD, Irak üzerindeki egemenliğini erken sonlandıracak uluslararası arenadan gelen girişimleri ve çözüm önerilerini de reddetmiştir.

Mart 2003'ten Mart 2005'e kadar Irak'ta doğrudan Amerikan askerlerinin açtığı ateş sonucu öldürülen sivillerin sayısı 24.865 olarak kaydedilmiştir. Irak'ın o zamanki nüfusunun 25 milyon olduğu dikkate alınırsa Mart 2003'ten itibaren her 1.000 kişiden 1'i Amerikan veya İngiliz askerleri tarafından sistematik bir şekilde öldürülmüştür.¹⁷

- Öldürülen sivillerden %82'si yetişkin erkek, %9'u ise kadındır.
- Öldürülen her 10 kişiden 1'i 18 yaşının altındaki gençlerden oluşmaktadır.
- Öldürülen her 1.000 kişiden 2'si 0-2 yaş aralığındaki bebeklerdir.
- Öldürülenlerin arkasından geriye çok sayıda dul ve yetim kalmıştır.

ABD ve İngiltere'nin istikrara kavuşturmak ve yeniden inşa etmek iddiasıyla girdikleri Irak'ta, üç yıllık işgal sonrasında Iraklıların pek çoğu, işgal sırasındaki hallerinin yaptırımlar ve diktatörlük döneminde olduğundan çok daha kötü olduğunu belirtmişlerdir.¹⁸ Ülkenin önemli bir bölümüne işgal öncesine göre daha az elektrik verildiğinden hastaların, sırf gerekli aletler çalışmadığı için, acil servis odalarında öldükleri belirtilmiştir.¹⁹ Irak'ta Huseybe saldırısını yöneten İkinci Deniz Piyadeleri Tümeni'nden Albay Stephen W. Davis'in, “Burada insanların kalbini

ABD ve İngiltere'nin de imzalayıp onayladığı Cenevre Sözleşmeleri, işgal güçleri denetimindeki bir bölgede, çıkan çatışmadan sivil nüfusun korunmasını ve kamu düzeninin temin edilmesi gerektiğini öngören anlaşmalardır.

ya da aklını düşünecek halimiz yok, gereksiz.”²⁰ cümlesi, işgal boyunca Iraklı sivillerin uğradıkları taciz, işkence, öldürülme, mala zorla el koyma gibi ihlallerin sistematik bir bakiş açısından kaynaklandığını açıkça ortaya koymaktadır. ABD askerleri önceliklerini asileri ve onları destekleyenleri öldürmek olarak tanımlıyor, hatta desteklemeyenleri de cezalandıracaklarını vurguluyorlardı. Geceleri sivil halk uyurken evlere baskın düzenleyen Amerikan askerleri keyfi olarak baskın düzenledikleri evlere el koyabiliyordu. Bununla da kalmayıp şüphelendikleri kişilerin evlerine tanksavar füzesi atarak evi ateşe veriyorlardı. *New York Times* adına çalışan fotoğrafçı Johan Spanner bunun “geride iz bırakma” politikası olarak adlandırıldığını söylemektedir.

Sözde istikrar ve demokrasi için yapılan işgalin arka planında asıl niyetin ne olduğu, Ebu Gureyb Hapishanesi’nde gözaltına alınan

ya da tutuklanan kişilere yönelik her türlü insanlık dışı işkence fotoğrafları ile gün yüzüne çıkmıştır. Tutuklananların ortalama %80’inin yanlışlıkla tutuklandıklarını itiraf eden ABD askerî yetkilileri, işkenceleri yaparken büyük bir zevk aldıklarını da belirtmiştir. Münferit vakalar olmayıp sistematik hale gelen ve bir politika olarak uygulanan işkence seanslarına Ebu Gureyb Hapishanesi’nde maruz kalanlardan sadece biri olan Haydar Sabbar Abd, kendisinin ve altı hücre arkadaşının nasıl dövülüp çıplak bırakıldıklarını, birbirlerinin üzerine çıkartılıp birdirbir pozisyonunda sırtlarına oturtulduklarını ve birbirlerine cinsel tacize zorlandıklarını anlatmıştır. Abd, burada yaşadıkları her şeyin aşağılayıcı uygulamalar olduğunu ve oradan asla sağ çıkamayacaklarına inandıklarını söylemiştir.²¹

Ebu Gureyb Hapishanesi’nde yaşanan tecavüzler ve cinayetler uluslararası toplumun dikkatini

çekmiş ve Şubat 2004’te Kızıl Haç, Bush yönetimine burada yapılan tecavüz ve işkencelerin Cenevre Sözleşmelerinin ciddi ihlali olduğunu bildirerek savaş suçu işlediklerine dair bir uyarı göndermiştir. Ancak Ebu Gureyb’deki işkencelerin gün yüzüne çıkması işkenceleri durdurmamıştır.

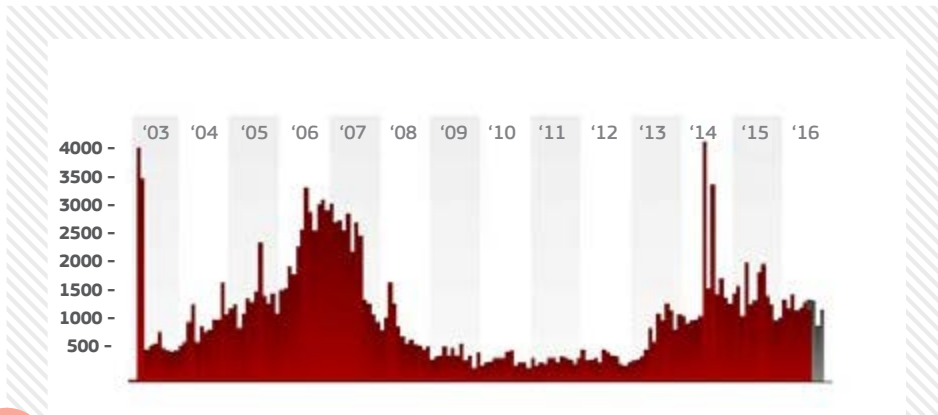
Human Rights Watch’tan Kenneth Roth *Financial Times*’a olayı şu şekilde aktarmıştır:

“Başka hükümetler de gizlice işkence yapıyor, fakat Bush yönetimi, gözaltına alınmış kişilere kötü muamelede bulunma hakkını resmî bir politika olarak iddia etme cüretine sahip tek hükümettir.”

Savaş hukukunu ve Cenevre Sözleşmelerini hiçe sayarak yapılan bu tür ağır insan hakları ihlalleri ve işlenen savaş suçları Amerikan askerlerini rahatsız etmemiş, bulundukları bölge itibarıyla Cenevre Sözleşmelerinden muaf olduklarını açıklamışlardır.

İşgalin erken döneminde işlenen diğer bir savaş suçu ise, Amerikan askerlerinin Felluce’ye girer girmez kentin hastanesini ele geçirmeleridir. Felluce Hastanesi’ne düzenledikleri operasyonun bahanesini ise, asilerin hastaneyi sığınak ve silah deposu olarak

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin verilerine göre, 1 milyon 428 bin Iraklı, işgal sürecinde Suriye ve Ürdün başta olmak üzere bölge ülkelere göç etmiştir.

Belgelenen Sivil Ölümleri / 162.003-180.907

Kaynak: Irak Body Count, <https://www.iraqbodycount.org/database/>

kullandıkları iddiaları olmuştur. Fakat daha sonraki süreçte yapılan itiraflardan bunun da doğru olmadığı anlaşılmıştır. Bu tarz haberlerin kamuoyunda duyulmasının ardından, bölgede işkence yapan askerlerin Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde (UCM) yargılanıp yargılanmayacağına dair tartışmalar ortaya atılmıştır. Bu olayla ilgili olarak *New York Times*'ta çıkan bir haberde şöyle yazmaktadır: "ABD, UCM'de yer almayı reddettiği için Amerikan askerlerinin bu eylemlerinden dolayı sorumlu tutulup tutulamayacakları konusu açığa kavuşmamıştır."²² Nitekim ABD askerleri mahkemede yargılanmadıkları gibi Irak'ta işledikleri savaş suçları da uluslararası hukukta hiçbir sorumluluk kapsamı içerisine alınmamıştır.

Iraq Body Count'un 2003-2011 yılları arasında yalnızca doğrulanmış medya verilerine dayanarak hazırladığı raporlarda Amerikan ve İngiliz askerleri tarafından öldürülenlerin sayısının 162.000 olduğu belirtilmiştir. Öldürülenlerin %79'unun da sivil olduğu tespit edilmiştir.²³ Elbette bunlar gerçek rakamların çok altındadır. Amerikan askerlerinin Irak'ta sivil halka yönelik uyguladığı işkence ve öldürme eylemleri 2006 yılında en yüksek seviyeye çıkmış ve o yıl öldürülen sivil sayısında büyük bir artış yaşanmıştır.

Ülkede 1 milyondan fazla insanın hayatını kaybetmesine, milyonlarca çocuğun yetim kalmasına, milyonlarca kişinin yerinden edilmesi ve bir o kadar kişinin de mülteci

olarak ülkesinden ayrılmasına neden olan insanlık dışı bu savaşın failleri olan ABD ve müttefikleri, 15 Aralık 2011'de Irak'tan çekilmiştir. Yaklaşık dokuz yıl süren işgalde en büyük bedeli Iraklı sivil halk ödemiş ve türlü işkencelere maruz kalmıştır. BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) verilerine göre, 1 milyon 428 bin Iraklı, işgal sürecinde Suriye ve Ürdün başta olmak üzere bölge ülkelere göç etmiştir. Bu ülkelerde mültecilik veya oturma hakkı tanınmayan Iraklılar, ülkelerine döndüklerinde ise evlerini ya yıkılmış ya da başkaları tarafından kullanılır halde bulmuştur. Bundan dolayı Iraklılar için eve dönüş bir çözüm olarak görülmemiştir.²⁴ Savaşın en büyük etkisi kadınlar ve çocuklar üzerinde olmuştur. İşgal boyunca hayatını kaybeden sivillerin %44'ünü kadın, %42'sini ise çocuklar oluşturmaktadır.

12 Aralık 2011'de ABD Başkanı Barack Obama ABD askerlerini Irak'tan çekmiştir. Amerikan askerlerinin ayrılmasıyla ortaya çıkan tablo açıkça göstermiştir ki geçen süre zarfında bölge ne istikrara kavuşmuş ne de demokrasisi gelişip ekonomisi kalkınmıştır. Aksine, yeni terör örgütlerinin doğmasına ve büyümesine en büyük katkıyı bu bölge sağlamıştır. Kitle imha silahları olduğu gerekçesiyle düzenlenen işgal sonrasında bölgede ne herhangi bir kitle imha silahı bulunmuş ne de Saddam rejiminin el-Kaide ile doğrudan bağlantılı olduğu ispatlanabilmiştir. Bu büyük bahane/

yalanla girilen ve ABD'nin öznel meseleleri için devam ettirilen Irak işgali arkasından geriye kalan ise milyonlarca insanın ölümü ve bölgenin geri

döndürülemez biçimde tahrip edilmiş olduğu gerçeğidir. Ayrıca bölgedeki kaos ortamı terör örgütleri için en uygun yuvalanma yeri olmuştur.

Chilcot Raporu ve İhlal İtirafı

BM Güvenlik Konseyi'nin bir kararı olmaksızın ve uluslararası toplumun büyük tepkisine rağmen ABD'nin Irak'ı işgal etmesi dünya çapında yankı oluşturmuştur. Bu süreçte ABD'nin en büyük müttefiki ise Tony Blair hükümeti ile İngiltere olmuştur. Irak işgali hakkında birçok rapor yazılmasına rağmen en kapsamlı rapor emekli bürokrat John Chilcot tarafından 6 Temmuz 2016 tarihinde Londra'da yayımlanan *Chilcot Raporu*'dur. Yedi yılda hazırlanan rapor, genel olarak 2003 yılında ABD liderliğinde başlatılan ve İngiltere'nin de katıldığı işgalde Irak'ın parçalanması akabinde bölgede oluşan terör örgütlerinin bu savaş neticesinde ortaya çıktığına

dair genel tespitler içermektedir. 12 ciltten oluşan raporda temel olarak iki soruya odaklanılmıştır:

- Irak'a müdahale haklı bir müdahale miydi ve Irak'ın işgali gerçekten gerekli miydi?
- İngiltere bu işgal için gerçekten hazırlıklı mıydı?

Raporu hazırlayan soruşturma komisyonunun başkanı John Chilcot, dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair'e karşı "Askerî harekât son seçenek değildi." ifadelerini kullanmıştır.²⁵ Irak'ta kitlesel imha silahlarına yönelik hiçbir bulguya rastlanmadığı ve Saddam Hüseyin rejimiyle el-Kaide arasındaki doğrudan ilişkinin de

Tony Blair'in kararı ve parlamentonun onayı sonrası İngiltere'nin 2003'te Irak'ın işgaline katılmasını, ülkenin dış politikada son 50 yılda aldığı en tartışmalı kararlardan biri olarak değerlendiren *Chilcot Raporu*'nu diğer raporlardan ayıran en belirgin özellik, doğrudan suçlu bulunduğu hükümet yetkililerini ismen belirtmiş olmasıdır.

ispatlanamadığı belirtilen raporda İngiltere'nin Irak politikasının kusurlu istihbarata dayandığı açıklanmıştır.²⁶ İngiltere'nin barışçıl tüm seçenekler tüketilmeden işgale katılmayı seçtiği ifade edilen raporda üzerinde durulan diğer önemli nokta ise, Irak'ın işgali sonrasında yapılacaklara yönelik planlamanın ve hazırlıkların da yetersiz olduğudur. İşgalden sonra Irak'ta neler olabileceğine dair uyarıları göz ardı eden Tony Blair'in, söz konusu istilanın Irak üzerindeki olası sonuçlarını dikkate almadan hareket ettiği de raporda vurgulanan konular arasındadır. Tony

Blair'in kararı ve parlamentonun onayı sonrası İngiltere'nin 2003'te Irak'ın işgaline katılmasını, ülkenin dış politikada son 50 yılda aldığı en tartışmalı kararlardan biri olarak değerlendiren *Chilcot Raporu*'nu diğer raporlardan ayıran en belirgin özellik, doğrudan suçlu bulunduğu hükümet yetkililerini ismen belirtmiş olmasıdır. İngiltere'de daha önce Irak Savaşı'yla ilgili olarak hazırlanan soruşturma raporlarında özellikle istihbarat alanında yapılan hatalara dikkat çekilmiş ancak hiçbir hükümet yetkilisi doğrudan suçlanmamıştır. Raporun gündeme getirdiği bir diğer önemli konu ise; Blair, ilgili bakanlar veya dönemin İngiliz hükümeti aleyhine dava açılıp açılmayacağına dair tartışma olmuştur.

Soruşturma kapsamında ortaya çıkan sonuç ile Irak işgalinden sorumlu İngiliz yetkililerin yargılanması meselesi, sadece İngiltere'nin iç hukukunu ilgilendiren bir konu

değildir. Irak işgali uluslararası nitelik taşıyan bir silahlı çatışma olduğu için, sonuçları aynı zamanda uluslararası ceza yargılamasının kapsamına girmektedir.

Sonuç

11 Eylül saldırısının ardından uluslararası arenada yarattığı algı sayesinde "terörizme karşı savaş" iddiasıyla birçok bölgeye müdahale eden ABD'nin en sarsıcı girişimlerinden biri de Afganistan'ın ardından Irak'a yaptığı "Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu" adlı saldırı ve işgaldir. ABD, Saddam Hüseyin rejiminin el-Kaide ile bağlantılı olduğunu ve yine aynı rejimin kitle imha silahlarına sahip bulunduğunu bahane ederek Mart 2003'te Irak'ı işgal etmiştir. Görünüşte kitle imha silahlarından temizlemek ve dikta rejimini yıkıp demokrasi getirmek için girdiği Irak'ı bütün bölgeye istikrarsızlık ihraç eden bir yer haline getirmesi, terör eylemleri yapan akımları beslemiş ve o tarihten itibaren tüm bölgede ve dünyada terör saldırıları artmıştır.²⁷ Bu işgal, Ortadoğu'da demokratik gelişmelerin sağlanması potansiyelini de fiilen yok etmiştir.

ABD tarafından BM Güvenlik Konseyi'nin bir kararı olmaksızın gerçekleştirilen Irak işgalinin uluslararası hukukta da hiçbir meşruluğu yoktur. Terörizmle savaş adı altında meşru müdafaa hakkını geniş yorumlayan ve bunu hukukta hiçbir yere oturmeyen bir kavram haline getiren Bush, Amerikan askerlerinin Irak'ta

işledikleri savaş suçlarıyla ilgili olarak da, Cenevre Sözleşmelerinin kendileri için geçerli olmadığını söylemiştir. Terörle savaşmak için Irak'a giren ABD, Ortadoğu'da terörün yayılıp genişlemesine en büyük katkıyı sağlamıştır. Bunun sonucunda Roma Statüsü uyarınca aşağıda verilen maddeler bağlamında yargılanması gerekmektedir.

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kurucu anlaşması olan Roma Statüsü'nün 7. ve 8. maddeleri, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarının ne olduğunu içermektedir. İnsanlığa karşı suçlar, herhangi bir sivil nüfusa karşı yaygın veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen aşağıdaki eylemleri kapsamaktadır:²⁸

- Öldürme
- Toplu yok etme
- Köleleştirme
- Uluslararası hukukun temel kurallarını ihlal ederek hapsedme veya fiziksel özgürlükten başka biçimlerde mahrum etme
- İşkence
- Irza geçme, cinsel kölelik, zorla fuhuş, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıklı diğer cinsel şiddet şekilleri

- Kasıtlı olarak ciddi ızdıraplara yahut bedensel veya zihinsel ya da fiziksel sağlıkta ciddi hasarlara neden olan benzer nitelikteki diğer insanlık dışı eylemler

12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin çok ciddi şekilde ihlali, başka bir deyişle Cenevre Sözleşmesi hükümlerine göre korunan şahıs ve mallardan herhangi birine karşı aşağıdaki fiiller yasaklanmıştır:²⁹

- Kasten öldürme
- Biyolojik deneyler

- İşkence veya insanlık dışı muamele
- İnsan vücuduna veya sağlığına kasten büyük ızdırap verme veya ciddi yaralanmaya sebep olma
- Askerî gereklilik olmadan, yasa dışı ve keyfi olarak malların yaygın yok edilmesi veya sahiple edilmesi
- Hukuka aykırı sürgün, nakletme ya da hapsetme
- Rehine alınması
- Çarpışmalarda doğrudan yer almayan sivil bireylere veya sivil nüfusa karşı kasten saldırı yöneltilmesi

- Askerî olmayan, yani askerî maksatlı olmayan sivil hedeflere karşı kasten saldırı düzenlenmesi
- Savunmasız veya askerî hedef oluşturmayan kent, köy, yerleşim yeri ve binaların bombalanması yahut bu yerlere herhangi bir araçla saldırılması
- Düşman devlet ya da ordusuna bağlı bireylerin haince öldürülmesi veya yaralanması
- İnsan onuruna hakaret eder nitelikte, özellikle aşağılayıcı ve küçük düşürücü davranışlarda bulunulması

Yukarıdaki tüm maddeler dikkatle incelendiğinde ABD ve İngiltere, Irak saldırısında insanlığa karşı suç ve savaş suçu işlemiştir. Amerikalı ve İngiliz yöneticilerin Uluslararası Savaş Suçları Mahkemesi'nde yargılanmaları için fazlasıyla delil bulunmaktadır. Bu deliller arasında; sivillerin katledilmesi, kadın ve çocukların öldürülmesi, işkence, yargısız infazlarla yasa dışı öldürme, camilerin bombalanması, haksız yere hürriyetten mahrum bırakma, mülkün hukuksuz biçimde imhası veya el konulması gibi unsurlar, yargılama için yeterli gerekçeleri sunmaktadır.

Sonnotlar

1. Anthony Arno, *Irak'tan Çekilmenin Mantığı*, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2006.
2. Mian Zia, "The American Problem: The United States and Noncompliance in the World of Arms Control and Nonproliferation", içinde Michael W. Doyle ve Edward C. Luck, (der.), *International Law and Organization: Closing the Compliance Gap*, (Lanham: Rowman & Littlefield, 2004), ss. 247-302.
3. Arno, s. 18.
4. Sedat Laçiner ve Arzu Celalifer Ekinci, *11 Eylül Sonrası Ortadoğu*, Ankara: USAK Yayınları, 2011, s. 18.
5. Abraham D. Sofaer, "On the Necessity of Pre-emption", *EJIL*, Cilt 14, No 2, 2003, s. 220.
6. Fatma Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara: USAK, 2006, s. 246.
7. Taşdemir, s. 250.
8. Taşdemir, s. 251.
9. Tim Golden ve Eric Schmitt, "Detainee Policy Sharply Divides Bush Officials", *New York Times*, 2 Kasım 2005, <http://www.nytimes.com/2005/11/02/politics/detainee-policy-sharply-divides-bush-officials.html>
10. Geneva Conventions, https://en.wikipedia.org/wiki/Geneva_Conventions
11. M. Yasin Aslan, "Savaş Hukukunun Temel Prensipleri", *TBB Dergisi*, Sayı 79, 2008, s. 264-265.
12. Aslan, "Savaş Hukukunun Temel Prensipleri", s. 265.
13. Michael Otterman ve Richard Hil, *Erasing Iraq-The Human Costs of Carnage*, New York: Pluto Press, 2010, s. 25.
14. Amelia Templeton, "UNHCR Releases Trauma Study," *Human Rights First*, January 23, 2008.
15. Iraq Body Count, "Over 1,500 violent civilian deaths in occupied Baghdad", <https://www.iraqbodycount.org/analysis/numbers/occupied-baghdad/> (4 Ağustos 2016).
16. United Nations Security Council, "Resolution 1483 (2003)", Adopted by the Security Council at its 4761st meeting, 22 May 2003, <http://www.casi.org.uk/info/undocs/sres/2003/res1483.pdf>
17. Iraq Body Count, "A Dossier of Civilian Casualties 2003-2005", s. 4, https://www.iraqbodycount.org/analysis/reference/pdf/a_dossier_of_civilian_casualties_2003-2005.pdf
18. Arno, s. 18.
19. James Glanz, "Iraqis Simmer as Demand Outstrips Electricity Supply", *New York Times*, 23 Temmuz 2005.
20. Kirk Semple ve Edward Wong, "Major Offensive Hits Insurgents on Iraqi Border", *New York Times*, 6 Kasım 2005.
21. Ian Fisher, "The Struggle for Iraqi: Inmate; Iraqi Recounts Hours of Abuse By U.S. Troops", *New York Times*, 5 Mayıs 2004, <http://www.nytimes.com/2004/05/05/world/the-struggle-for-iraq-inmate-iraqi-recounts-hours-of-abuse-by-us-troops.html>
22. Arno, s. 36.
23. "Iraqi deaths from violence 2003-2011", <https://www.iraqbodycount.org/analysis/numbers/2011/>
24. "Irak işgalinin insani faturası", <http://www.usasabah.com/Guncel/2013/03/16/iste-irak-isgalinin-faturasi>
25. "Chilcot Report: Key points from the Iraq inquiry", <https://www.theguardian.com/uk-news/2016/jul/06/iraq-inquiry-key-points-from-the-chilcot-report>
26. "Chilcot report: Key points from the Iraq inquiry".
27. Arno, s.40
28. Roma Statute of the International Criminal Court, Part 2. "Jurisdiction, Admissibility and Applicable Law", Article 7 & 8, <http://legal.un.org/icc/statute/romefra.htm>
29. Roma Statute of the International Criminal Court, Part 2. "Jurisdiction, Admissibility and Applicable Law".

Uluslararası Hukukta Irak İşgali ve

Batı'yı
Yargılamak

Yanlış yöne saptığını anladığında insan gerçekten hızını ikiye mi katlar? Amerika Birleşik Devletleri'nin Mart 2003'te başlattığı Irak işgalinin 22. ayında, bölgeye asker sevkiyatını artırarak varlığını sürdürmesi tam olarak buydu. Uluslararası hukukta hiçbir meşruluğu olmayan Irak'ın işgali, 1 milyondan fazla Iraklı sivilin ölmesine, Irak halkının büyük bir kısmının mülteci konumuna düşmesine ve ülkenin altyapısının geri döndürülemez şekilde tahrip edilmesine neden oldu. Ülkeyi kitle imha silahlarından arındırma iddiası ile işgale başlayan ABD'nin Irak'a karşı diğer bahanesi ise Saddam Hüseyin rejiminin el-Kaide ile doğrudan bir ilişkisi olduğu teziydi. İstikrar ve demokrasi getirme retoriği ile Irak işgaline başlayan ABD'nin uluslararası hukukta bağımsız ve egemen eşit olarak kabul edilen devletlere yönelik yaptığı müdahalelere ve işgallere baktığımızda, 50 yıl süren Filipinler işgali, uzun süreli Haiti (1915-1934) ve Dominik Cumhuriyeti (1916-1924) işgalleri yahut Güney Asya ve Karayipler'de eksik etmediği askerî müdahalelerin hangisi, ilgili bölgeye demokrasi getirmiştir?